

Dohnányi Ernő az elfelejtett művész, avagy az irigység áldozata

Ma még sajnos Magyarországon sem szégyen, ha valaki nem hallott Dohnányi Ernőről, még kevésbé, ha nem hallotta egyetlen művét sem.

Nem volt ez mindig így, a 19. század elején – bátran mondhatjuk - ő volt a magyar zenei élet legmeghatározóbb alakja.

1877-ben született Pozsonyban (ma Bratislava és Szlovákiához tartozik).

Édesapja tanár, és amellet műkedvelő csellista, olyan szinten, hogy még Liszt Ferencsel is kamarazenélt.

Dohnányi zongorázni és orgonálni tanul, komponál, és ő az első, aki 17 évesen a közeli Bécs helyett Budapestet választja tanulmányai színterének, az akkor nemrég, 1875-ben Liszt Ferenc által alapított Zeneakadémiát. Thomán István tanítványa lesz, aki maga is Liszt tanítvány. Kamarazenét pedig Hubay Jenőnél, a híres hegedűvirtuóznál tanul, akivel gyakran koncertezik is.

Karrierje hihetetlen gyorsan ível felfelé. 18 éves korában első opuszát, a c-moll Zongoraötöst Nikisch Artúr mutatja be Brahmsnak, aki úgy nyilatkozik, hogy azt maga sem tudta volna jobban megírni. Nyomban műsorra is tűzeti Bécsben. Mint zongorista Hans Richterrel koncertezik, aki rögtön Londonba is meghívja. A fiatal művész játékát Emil von Sauer és Eugen d'Albertéhez hasonlítják. Paderewski Londonban zongorapárbajra hívja ki.

22 éves, amikor megnyeri e-moll Zongoraversenyével a bécsi Bösendorfer díjat, és még nincs 30, amikor a Berliini Királyi Zeneakadémia zongoraművész-tanári állását elfoglalja 1905-ben. Számos nagyszerű művet komponál, közöttük színpadi műveket is.

Pályájának alakulása nagy hatással van Bartók Bélára is, akihez szoros barátság is fűzi. Az ugyancsak Pozsonyban tanuló fiatal Bartókot éppen az ő példája ösztönzi, hogy Bécs helyett Budapestet válassza tanulmányai színhelyéül. Nehéz lenne elképzelni, mi lett volna, ha a magyar népdalok helyett Bartók az osztrák zenén nő fel.

Dohnányi határtalan zenei képességeit legendák övezik. Állítólag egyszer egy lehangolt zongorát talált egy vidéki koncert színhelyén, így Beethoven egyik zongoraversenyét kapásból fél hanggal feljebb játszotta. Bartók egyszer eljátszotta neki Zongoraötösét.

Évtizedekkel később, amikor Bartók panaszkodott, hogy nem találja a partitúrát, leült és emlékezetből játszotta el a darabot.

Előfordult, hogy egy koncertjére a vonaton tanulta meg a darabot, és zongorát nem is érintve játszotta el a koncerten. Túlságosan bízott zenei memóriájában, ami azonban időnként megcsalta. Ilyenkor akár egész tételeket improvizált a szerző stílusában, úgy hogy még a szakértők is inkább a saját emlékezetükben kezdtek kétkedni, mintsem, hogy elhiggyék, hogy Dohnányi tévedett.

Dohnányi 1916-ban visszatér Magyarországra, ahol rögtön a zenei élet központi figurájává válik. A Zeneakadémián kezd tanítani, és szinte azonnal előterjeszti javaslatait az intézmény tanítási reformjára. A tervezet természetesen rengeteg ellenséget szerez számára, de a mai napig is az ő irányelvei szerint tanítanak az intézményben. Emellett évente 120 körüli koncertet ad. Bartók később így nyilatkozott erről az időről: „Budapest zenei élete napjainkban egyetlen névben foglalható össze: Dohnányi Ernő.”

1919-ben, a „Tanácsköztársaság”, a kommunista hatalomátvétel idején nevezik ki a Zeneakadémia rektorává, majd a bukás után menesztik. Hamarosan azonban az új jobb oldali, Horthy névével fémjelzett rendszer is felismeri, hogy Dohnányi nélkül nincs magyar zenei élet. Visszaveszik a Zeneakadémiára, majd 1934-től ismét rektora az intézménynek.

1919-től 25 éven keresztül a budapesti Filharmónia Társaság elnök karnagya is. Ez az a zenekar, amelynek Mahler az első szimfóniáját, és Brahms a 2. Zongoraversenyét írja.

1921-től ismét nemzetközi turnékon vesz részt, a New York-i State Symphony Orchestra vezető karmesterévé választja, de meghívják tanítani a New York-i Juilliard Schoolba és a chicagói American Conservatoryba is, de ő mégis Magyarországot választja.

1931-től a Magyar Rádió Zenei vezetője is, tehát Bartók megállapítása egyre helytállóbb. Dohnányi akkor hagyja ott állásait, amikor a zsidó-üldözést nem lehet tovább visszatartani Magyarországon. Feláll rektori székéből, amikor felszólítják, tegye ki állásából néhány zsidó származású tanárát. Felosztatja a Filharmónia társaság zenekarát, amikor megtiltják, hogy abban zsidó származású muzsikuskok játsszanak. Maga is külföldre megy, Amerikába, ahol haláláig 1960-ig tanít, zongorázik, vezényel.

Ezek után megérthetjük, hány embernek nem tetszett Dohnányi jelenléte a Magyarországi zenei életben. Nagysága mellett mindenki eltörpült. Kezdetben magyartalansággal vádolják, majd azzal, hogy kommunista. Később azzal, hogy nacionalista, majd hogy zsidóbérenc. De a legmegdöbbentőbb, hogy a háború befejeztével irigyei elérik, hogy a háborús bűnösök listájára kerüljön egyetlen fényképre hivatkozva, amelyen az akkori náci pártvezérrel, Szálasiival fog kezeti.

Hamarosan tisztázzák, de Magyarországra való visszatérése sokaknak nem kívánatos. Úgy elhallgatják, mintha sohasem létezett volna. Műveit nem játsszák, nevét nem említik. Igyekeznek a híret is kitörölni mindenki emlékezetéből.

E sorok írója is 30 éves, amikor először kerül a kezébe Dohnányi partitúra, amely rögtön elbűvöli. Azóta több muzsikustársával feladatának érzi, hogy elősegítse azt, hogy e meghatározó erejű muzsikusk ismét visszakerülhessen az őt megillető helyre a magyar és nemzetközi zene történetében.

2001-től végre Dohnányi intézet is alakult Magyarországon a szerző munkásságának ápolására.

Dohnányi művei a nagy romantikusok, Brahms, Bruckner és Csajkovszkij nyomdokain haladnak. Ma maradinak tartják, de ne felejtjük el, hogy mikor komponálni kezdett, ezek a szerzők még éltek. Ne feledjük azt sem, hogy Liszt Ferencen kívül nem volt más szimfonikus zeneszerzője Magyarországnak. Bartók pedig annyira tisztelte első szimfóniáját, hogy azt fejből tudta zongorázni, és az egész munkásságát végigkövető 5 tételes formáinak mintája éppen Dohnányi ezen szimfóniája volt.

Dohnányi Ernő művei talán nem hoznak sok újat a zene fejlődésében, de nagyszerűen komponált, hangszerelt, kifejező alkotások, s így méltán mondhatók remekműveknek.